tos, 4 žalvariniai juostiniai žiedai (kapas Nr. 4) ir karsto geležinės vinys. Sveikas buvo kapas Nr. 6, aptiktas perkasos Š dalyje. Mirusysis palaidotas 0,8 m gylyje, aukštielninkas, galva į V. Prie kairiojo šlaunikaulio gulėjo geležinis peilis, o dubens srityje, dešinėje ir kairėje pusėse, po vieną XVII a. monetą. Dar dvi tokios pat monetos gulėjo kairės kojos kelio srityje, o viena pavienė moneta rasta virš griaučių, kapo duobėje.

Šalia kapo Nr. 4 0,4 m gylyje atkastas suardyto pilkapio kapas Nr. 5. Likusios tik įkapės - dvi antkaklės dėželiniais galais (viena sidabrinė), dvi žalvarinės pusapvalio skersinio pjūvio apyrankės. Prie pat antkaklių gulėjo žalvarinis ritinis smeigtukas ir žalvarinės grandinėlės dalis.

Taigi kasinėjimai patvirtino, kad Noruišių pilkapiai supilti III-IV a., o pakartotinai juose buvo laidojama XVII a.

## KAŠTAUNALIŲ (ŠILALĖS RAJ.) KAPINYNO TYRINĖJIMAI 1974 IR 1975 METAIS

Laima Vaitkunskienė

Apie 3 km į V nuo Laukuvos miestelio, ties Kaštaunalių pradine m-la, iškyla didžiulė kalva. Tai aukščiausia vieta Laukuvos apylinkės V dalyje. Jos Š papėdėje, abipus kelio Laukuva-Kaštaunaliai, yra kapinynas, patekęs į besikuriančias Kaštaunalių gyvenvietės ribas. Apie 2 km į ŠV dunkso Treigių piliakalnis su savo Sargute.

Kapinynas žinomas jau seniai. Yra žinių, kad XIX a. pradžioje kasant bulviarūsius, čia rasdavę žmonių kaulų ir senienų[1]. Jis

[1] A. Kosarževskis, Keli tautotyros mažmožiai, - Tauta ir žodis, kn. I, K., 1923, p. 108-109.

minimas P. Tarasenkos[1]. Apie 1966 m. kraštotyrininkas V. Statkevičius ėmė lankyti kapinyną ir rinkti iš gyventojų atsitiktinai surastus dirbinius[2]. Jo rūpesčiu kapinynas buvo įtrauktas į Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašą.

1974 m. V. Statkevičius atliko bandomojo pobūdžio kasinėjimus - ištyrė 30 $m^2$ plotą ir surado 4 kapus bei 15 įkapių[3]. Paminklas nuolat nukenčia nors ir nuo nedidelių žemės darbų, nes dalis jo yra dirbama žemė, o kitoje - statomi gyvenamieji ir ūkiniai pastatai. Tad 1975 m. Lietuvos TSR MA II kapinyno V dalyje ištyrė 220 $m^2$ ir surado 36 kapus su 123 įkapėmis[4]. Be to, buvo nustatyta, kad kapinynas apima apie 2600 $m^2$ plotą. Taigi 1974 ir 1975 m. buvo ištirta tik nedidelė paminklo dalis - 250 $m^2$, kur rasta 40 kapų ir apie 140 įkapių.

Laidosena. Kapų duobių kontūrai retai kur būdavo aiškūs. Pavyko nustatyti , kad duobės būdavo pailgos, apvaliais galais (130-200 cm ilgio ir 55-90 cm pločio). Gana dažnai duobes užpildančioje žemėke pastebėta degėsių ir smulkių angliukų. Didesnė kapų dalis aptikta 100-140 cm gilumoje, kiti - 65-90 cm gilumoje nuo dabartinio

---

1 P. Tarasenka, Lietuvos archeologijos medžiaga, K., 1928, p. 152.

2 Iki 1975 m. jis surinko apie 20 pavienių radinių, dar 5 dirbiniai iš šio paminklo yra Laukuvos vid. mokykloje.

3 V. Statkevičius, Kaštaunalių senkapio, Šilalės raj., 1974 m. bandomųjų kasinėjimų ataskaita, Lietuvos TSR MA II Archeologijos sektoriuje, byla Nr. 393; radiniai yra Telšių kraštotyros muziejuje.

4 Л. Накайте-Ваткунскене, Могильник у дер. Каштаунялй, - АО 1975 года, М., 1976, с. 441.

žemės paviršiaus. Mirusieji, matyt, būdavo laidojami karstuose, nes eilėje kapų (Nr. 4, 19, 21, 32) buvo pastebėti medienos likučiai. Visi mirusieji laidoti nedeginti. Griaučiai sunykę, kapuose išlikę dantų pėdsakai bei tos skeleto dalys, prie kurių lietėsi žalvario papuošalai. Vyrai guldyti galvomis į ŠR, o moterys - į PV. Išimtį sudaro dvi moterys (kapai Nr. 1, 8), palaidotos galvomis į ŠV. Sprendžiant iš griaučių liekanų ir įkapių padėties, mirusieji gulėjo aukštielninki, sudėtomis ant krūtinės ar juosmens rankomis.

Būta papročio vyrams į kapą įdėti žirgo galvą. 6 kapuose (Nr. 6, 12, 17, 20, 31, 32) aptikta jų liekanos. Žirgų galvos padėtos dešinėje pusėje šalia mirusiojo galvos, bet dažniausiai 25-30 cm aulėčiau. Pažymėtina, kad prie jų nerasta jokių žirgo aprangos reikmenų: žąslų, kamanų ir pan. Tik k. Nr. 6 šalia galvos buvo žalvarinis įvijinis žiedas.

Mirusieji laidoti su įkapėmis: darbo įrankiais, ginklais, papuošalais. Vyrų kapuose beveik visai nėra darbo įrankių. Tuo tarpu moterims dažnai randama galvūgalyje padėta ylą, verpstuką. Vyrų kapams būdinga įkapė - ginklai. Gana dažnai randama geležinių ietigalių, mažiau - plačiųjų kovos peilių. Skirtingi yra vyrų ir moterų papuošalai: vyrams drabužius krūtinės srityje susegdavo tik žalvarinėmis segėmis, o moterims - žalvariniais smeigtukais. Tuo tarpu geležiniai lazdeliniai smeigtukai būdingi ir vyrams, ir moterims. Tik moterų kapuose randamos rankogalinės apyrankės.

Kai kuriuose kapuose, matyt, buvo palaidoti turtingieji bendruomenės nariai. Pažymėtinas vyro kapas Nr. 6. Jame buvo įdėta žirgo galva, rasta 25 cm aukščiau mirusiojo. Greta jos įmestas dovanų žalvarinis įvijinis žiedas. Mirusysis palaidotas su 2 ietimis, kovos peiliu-kalaviju prie šono. Didžiulė lankinė skliutakojė segė (pav. 11:4)

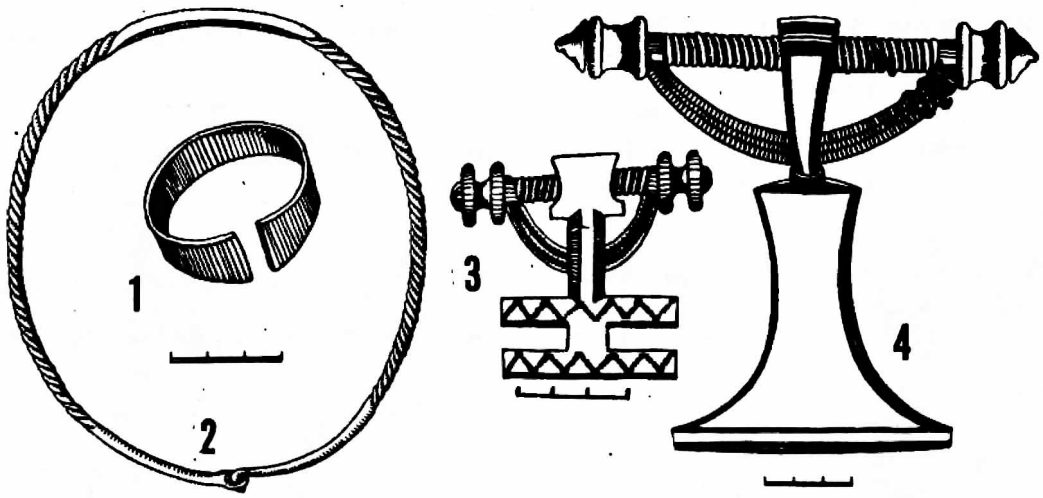


11 pav. Kaštaunalių kapinyno radiniai: 1-3 - iš kapo Nr. 32, 4 - iš kapo Nr. 6.

su pririštu gintaro karoliuku gulėjo ant krūtinės, ant rankos - masyvi dviejų apvijų apyrankė, o ant kaklo - vytinė antkaklė[1]. Tik berniuko kape Nr. 32 tebuvo antkaklėlė (pav. 11:2). Šis vaikas aiškiai turtingos šeimos, nes jis palaidotas visai analogiškai, kaip aukščiau minėtas vyras: su ginklais, panašiais papuošalais (antkaklė, segė, apyrankė) (pav. 11:1-3), į kapą įdėta ir žirgo galva.

Įkapės. Gausiausią darbo įrankių grupę sudaro peiliai, kurie rasti 8 vyrų ir moterų kapuose. Visi 8 peiliai gana ilgi, siekia 16-26 cm. Paprastai jie randami juosmens srityje. Tačiau vienas jų, pats il-

---

[1] Pastebėsime, kad to paties rajono Paežerio senkapyje, ištyrus 133 VII-VIII a. kapus, vienintelė antkaklė buvo surasta taip pat vyro kape (žr. А. Таутавичюс, Археологические раскопки Института истории АН Литовской ССР,-АО 1966 года, М., 1967, с. 275-276).

giausias (k. Nr. 25), buvo padėtas kartu su diržu mirusiojo galvūgalyje. Galimas dalykas, kad jis naudotas kaip ginklas.

Ylų rasta 4. Ant jų įkočių dar išlikę medinių kotelių pėdsakai. Ylos buvusios 11-15 cm ilgio.

Verpstukų tėra 5, jie žemo cilindro formos, akmeniniai, 3-5,2 cm skersmens.

Viename kape (Nr. 35) buvo rastas 16 cm ilgio geležinis kaplys. Iki šiol tai vienintelis tyrinėtame kape aptiktas kaplys visoje Žemaitijoje.

Iš ginklų dažnesni tėra ietigaliai, kurie kapuose randami dažniausiai po 1 (Nr. 15, 17, 21, 22, 25, 28, 30), rečiau - po 2 (Nr. 6, 10). Visi jie yra įmoviniai, gana įvairaus dydžio (nuo 12,5 cm iki 32 cm ilgio). Vienų plunksna yra gana plokščia, kartais su vos žymia išilgine briauna, o kitų, ypač trumpesniųjų, storesnė, skersiniame pjūvyje - rombo pavidalo.

3-se vyrų kapuose buvo po 1 platų kovos peilį. Geriau išlikę siekė 37-41 cm ilgio. Kape jie padėti kartu su diržu mirusiojo galvos gale (k. Nr. 15, 22) arba prie šono (k. Nr. 6).

Mirusiųjų apranga išpuošta gana saikingai. Moterų galvas juosė (k. Nr. 1, 3, 8, 18, 19, 40) išausti ar nupinti iš siūlų apgalviai, o pakaušio srityje dar ir 8-14 cm ilgio, 1,8-2 cm skersmens žalvarinė įvija. Pastarųjų viduje dar gerai išliko palaidų plonų ir storų suvytų siūlų, persmeigtų laibu, apdrožtu mediniu virbeliu.

Antkaklių rasta tik 2 (kapuose Nr. 6,32). Viena jų - vytinė, kilpiniais galais, kita - rombiniu lankelio viduriu, suktais šonais, plonėjančiais apvalaus pjūvio galais, su kabliuku ir kilpele (pav. 11:2).

5-se vyrų kapuose (Nr. 6, 10, 15, 22, 32) buvo po 1 lankinę segę: 3 jų skliutakojės (pav. 11:4), o likusios - aguoninė ir laipte-

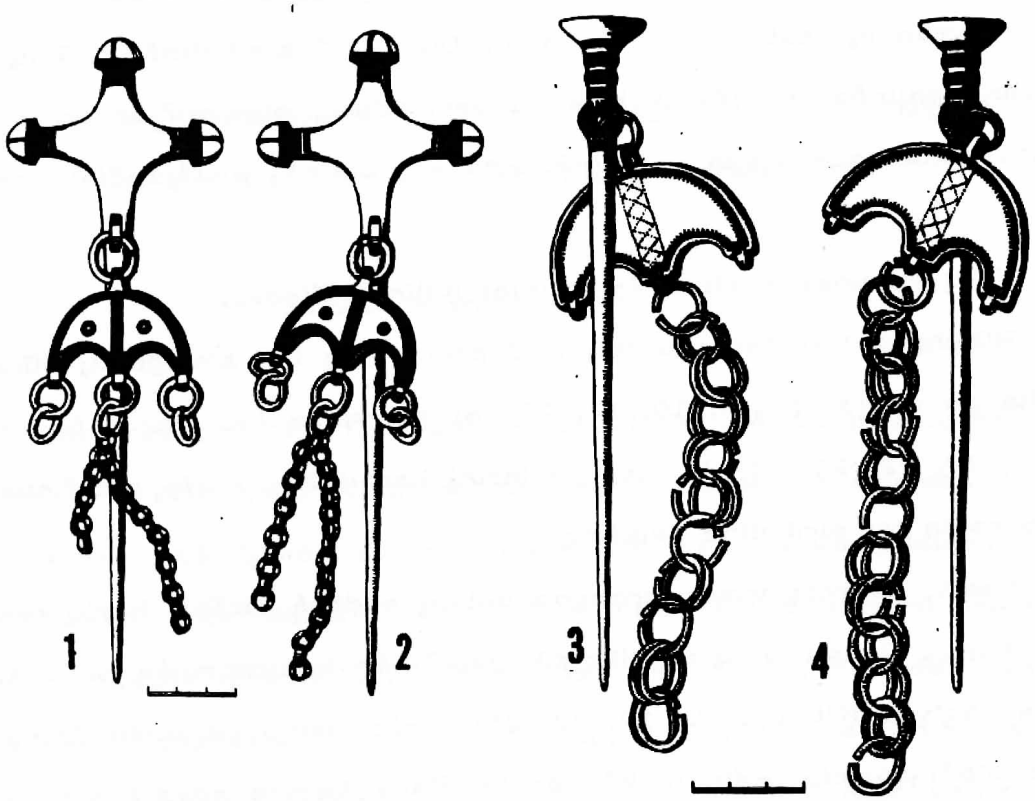


12 pav. Kaštaunalių kapinyno smeigtukai: 1, 2 - kryžiniai iš kapo Nr. 14, 3, 4 - nuokamieniai iš suardytų kapų

linė (pav. 11:3). Kai kurios jų yra labai masyvios, siekia iki 17 cm ilgio.

Vyrų ir moterų kapuose aptikta 16 geležinių lazdelinių smeigtukų. Vieno jų kilpelė apvyniota žalvarine vielute (k. Nr. 21). Žalvariniai kryžiniai smeigtukai rasti 9. Kai kuriuose moterų kapuose (Nr. 14) krūtinės srityje padėti 2 smeigtukai su pakabučiais, abu apsukti žalvarinėmis juos jungiančiomis grandinėlėmis (pav. 12:1-2), o kituose - po 1 (Nr. 7, 21, 23). 6 smeigtukai yra nuokamiene galvute (k. Nr. 3, 5, 18, 19, 26, 40, pav. 12:3-4). Kartais (k. Nr. 19) ka-

pe būna 2 smeigtukai, apsukti grandinėlėmis, analogiškai kaip kryžiniai. Kai kurie jų turėjo pusmėnulio pavidalo pakabučius.

Apyrankių rasta 7 (k. Nr. 3, 6, 14, 32, 2 atsitiktinės). 5 jų yra rankogalinės, su iškilia briauna per vidurį, siekiančios iki 7 cm pločio. Likusios - viena - įvijinė, kita - juostinė, platėjančiais galais.

Vyrų kapuose rasti 6 žalvariniai įvijiniai žiedai.

Būdingas bruožas yra tai, kad prie segių bei smeigtukų būna pririšta po du (k. Nr. 9, 10, 14, 25) ar po vieną (k. Nr. 5, 6, 13, 15, 18, 19, 22, 28, 32, 34, 40) gintarinį karoliuką, kurie greičiausiai turėjo kokią tai simbolinę reikšmę.

Matyt, svarbią vyrų aprangos detalę sudarė diržai, kurių rasta 11-je kapų. Daugumo jų teišlikę tik geležinės keturkampės ar ovalo formos sagtys. Kiti (k. Nr. 17, 32, 35) diržai buvo papuošti žalvariniais stačiakampio, aštuoniukės ar kryžiaus formos apkalėliais, pritvirtintais vinutėmis su kūgio pavidalo galvute.

Iš kitų įkapių paminėtini dar 2 geriamųjų ragų žalvarinių apkalų likučiai (k. Nr. 33 ir atsitiktinis).

Chronologija. Lankinės skliutakojės, laiptelinė, aguoninė segės, rankogalinės apyrankės, nuokamieniai smeigtukai ir kt. liudija, kad čia 1974 ir 1975 metais atidengti kapai priklauso VII-VIII a. Tačiau senkapyje buvo laidota ir vėliau, t.y. I tūkstantm. pabaigoje, o gal ir II tūkstantm. pradžioje. Taip spręsti įgalina atsitiktinai rastos 3 žalvarinės pasaginės segės cilindriniais galais[1], vietos gyventojų aptiktos beariant kapinyno teritoriją.

Ir laidojimo papročiais, ir radiniais Kaštaunalių senkapis yra

---

[1] Viena iš jų yra Laukuvos vid. m-loje.

artimas centrinės Žemaitijos pietvakarinės dalies laidojimo paminklams, ypač Paežerio, Šilalės raj., VII-VIII a. kapams.

## PAŠILIŲ (PANEVĖŽIO RAJ.) PILKAPIŲ IR KAPINYNO BANDOMIEJI KASINĖJIMAI 1975 METAIS

Juozas Markelevičius

Panevėžio rajono Ramygalos apylinkėje yra du Pašilių kaimai. Vienas jų - prie kelio Kaunas-Panevėžys. Jame yra ariamas senkapis. Antras Pašilių kaimas yra apie 6 km į V nuo Ramygalos. Čia, netoli Naujasodžio kalūkio gamybinio centro, žvyro karjero pakraštyje ir ariamoje dirvoje išliko apardytas kapinynas. Statydami gamybinio centro pastatus ir kasdami žvyrą, kolūkiečiai rasdavo įvairių senienų: apyrankių, žiedų, segių. 1975 m. MMT žvalgė kaimo archeologinius paminklus ir žvyrduobės P krašte keliose vietose pastebėjo kapų duobių kontūrus ir pavienius kaulus[1]. Kapų duobės užpildytos žeme su degėsiais. Vienoje jų aptikta arklio kaulų (kojos kaulas ir 2 šonkauliai), kitoje išliko dešinioji žmogaus griaučių pusė. Mirusysis buvęs palaidotas 0,6 m gylyje, galva į V. Iš griaučių išliko tik dešinioji koja, dešinioji ranka ir dalis šonkaulių. Ant dešiniosios rankos buvo storagalė apyrankė, o ant piršto - pusapvalio pjūvio įvijinis žiedas. Krūtinės srityje rasta lankinė žieduotoji segė, dubens srityje - geriamojo rago sidabrinio ornamentuoto apkalo fragmentai.

Pagal radinius kapą tenka datuoti V-VI a. Nors dalis kapinyno

---

[1] Ю. Маркелевичюс, М. Пачеса, Новые погребальные памятники в Паневежском районе, - АО 1975 года, М., 1976, с. 439.